

HAZAI TUDOMÁNYOS MŰHELY

Bérces Viktor – Domokos Andrea:

A szoftverek és a zeneművek büntetőjogi védelme

Absztrakt: A szerzői művek számának és típusainak utóbbi időkben tapasztalható növekedése fokozott védelmet kíván a jogalkotó részéről. A szerzői jog – mint a szellemi alkotások jogának részterülete – elsődlegesen a magánjog területére tartozó kérdés, azonban számtalan esetben előfordulnak olyan jogsértések, amelyek a szerzők számára jelentős vagyoni hátránnyal járnak. A tanulmány mindenekelőtt az ilyen helyzetekre fókuszál, néhány jogeset kapcsán megvizsgálja a problémák megoldásának lehetőségeit, illetőleg az ilyen, vagy ehhez hasonló jogsértésekkel kapcsolatos büntetőbírói gyakorlatot.

Abstract: The infringement of intellectual property rights is one of the central themes in Europe. Technological development unavoidably brings about dysfunctions as well, for example, by creating the possibility of cheap methods of copying. This causes huge losses in both science and arts, leading to countries announcing concerted action against such infringements. Criminal law cannot regulate the economy, it can only discipline it to some extent. This paper focuses to criminal cases, where authors suffered significant financial losses. They are checking some selected cases analyzing the subject solution and its relation to other similar criminal cases.

1. A szerzői mű fogalmának értelmezése

A szerzői művekkel kapcsolatos visszaélések büntetőjogi relevanciával is rendelkező eseteit a 2012. évi C. törvény (a továbbiakban Btk.) „szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése” néven szabályozza (385. §). Ennek alapján a bűncselekményt az követi el, aki

- a) másnak vagy másoknak a szerzői jogról szóló törvény alapján fennálló szerzői vagy ahhoz kapcsolódó jogát vagy jogait vagyoni hátrányt okozva megsérti, illetőleg
- b) a szerzői jogról szóló törvény szerint a magáncélú másolásra tekintettel a szerzőt, illetve a kapcsolódó jogi jogosultat megillető üreshordozó díj, illetve reprográfiai díj megfizetését elmulasztja.

Mindenekelőtt rámutatnánk arra, hogy a tárgyalt bűncselekményt el kell határolni az ún. bitorlástól (Btk. 384. §): utóbbi esetében az elkövető az adott szellemi alkotást sajátjaként tünteti fel, míg az általunk vizsgált deliktum² esetében az alkotáshoz kötődő vagyoni jogok (ld. terjesztés, többszörözés, stb.) megsértéséről van szó.

Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a szerzői jogok megsértésének vétségi, vagy büntetési alakzata mellett gyakran más bűncselekmény is megvalósul: pl. csempészet, rossz minőségű termék forgalomba hozatala, áru hamis megjelölése stb. Ilyenkor az általános szabályok szerint bűnhalmazat létesül, amelynek alapján a szóban forgó cselekményeket ugyanazon bíróság bírálja el egy eljárásán belül.

A bűncselekmény jogi tárgya a szerzői jogi védelem alatt álló alkotásokhoz kapcsolódó vagyoni jogok. A bűncselekmény passzív alanyai tehát azon természetes, vagy jogi személyek, akiknek a vagyoni jogait a bűncselekmény közvetlen módon sérti vagy veszélyezteti.

A szűkebb értelemben vett szerzői jog az egyéni-eredeti jelleggel rendelkező alkotások

²bűncselekmény

létrehozóját illeti meg, míg az azokhoz kapcsolódó jogok az előadóművészek, a hangfelvételgyártók, illetőleg a rádiós, televíziós, valamint filmgyártó szervezetek kontextusában értelmezendők.

A gyakorlatban „az egyéni-eredeti jelleg meglétének a megítélése” az az alapkérdés, aminek vizsgálatához, megítéléséhez a hatóságoknak hatékony eszközrendszerre van szükségük. A másik releváns problémakör az eredeti mű felhasználásával, a felhasználás jogának megsértésével kapcsolatos kérdések tisztázása. Leegyszerűsítve a szellemi tulajdonjogokat sértő bűncselekmények egy része ún. hamisítási jellegű cselekmény, a másik része pedig a szellemi tulajdonjogokat sértő felhasználási módokat öleli fel” (Kármán – Mészáros – Nagy – Szabó 2010:5).

A szerzői jogok a szerző életében és halálától számított 70 éven át részesülnek védelemben, a szerzői joggal szomszédos jogokra vonatkozó védelmi idő pedig 50 év. (Sztj. 31. § (1) bek.)

A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban Sztj.) alapján szerzői jogi védelem alá tartozik az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotása, függetlenül attól, hogy annak típusát az említett jogszabály megnevezi-e. Ilyen alkotásnak minősül különösen az irodalmi mű, a nyilvánosan tartott beszéd, a számítógépi programalkotás és a hozzá tartozó dokumentáció (a továbbiakban: szoftver), a színmű, a rajzolás, festés, szobrászat, a fotóművészeti alkotás, az ipari tervezőművészeti alkotás, stb. (1. §)

Az Sztj. 16.§ (4) bekezdés alapján a szerzőt a mű felhasználására adott engedély ellenében díjazás illeti meg. Mind a többszörözés, mind a hozzáférhetővé tétel olyan felhasználási módnak minősül, amelyhez a szerző engedélye szükséges. A büntetőjogi értékelés alól természetesen ebben az esetben is kivételt képeznek a szabad felhasználás esetei, amelyek típusaira nézve az Sztj. ad taxatív felsorolást. Így – többek között a) a mű részletét - az átvevő mű jellege és célja által indokolt terjedelemben és az eredetihez híven - a forrás, valamint az ott megjelölt szerző megnevezésével bárki idézheti b) mű iskolai oktatási célra iskolai foglalkozás keretében átdolgozható c) természetes személy magáncélra a műről másolatot készíthet, ha az jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja d) nyilvánosan tartott előadások és más hasonló művek részletei, valamint politikai beszédek tájékoztatás céljára - a cél által indokolt terjedelemben - szabadon felhasználhatók e) ha az előadás jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja, és a közreműködők sem részesülnek díjazásban, a művek előadhatók a következő esetekben: 1. színpadi mű esetében műkedvelő művészeti csoportok előadásán, kiadott szöveg vagy jogosan használt kézirat alapján, feltéve, hogy ez nem ütközik nemzetközi szerződésbe 2. iskolai oktatás céljára és iskolai ünnepélyeken 3. szociális és időskori gondozás keretében d) vallási közösségek vallásos szertartásain és vallásos ünnepségein 4. magánhasználatra, valamint alkalmasszerűen tartott zártkörű összejövetelen, stb. (Sztj. 34 – 41. §)

2. A büntetőjogi értékelés alapja: vagyoni hátrány

A büntetőjogi értékelés körébe azok az esetek tartoznak, amikor az adott jogsértés a jogosultnak valamilyen vagyoni hátrányt okoz. A vagyoni hátrány fogalmába sorolandó egyfelől az okozott vagyoni kár, illetőleg az elmaradt vagyoni előny.

A sértettek tipikusan előadóművészek, hangfelvételgyártók, illetőleg rádiós – televíziós – filmgyártó szervezetek. A büntetőbíróóságok által esetlegesen kiszabott szankció mértéke az okozott vagyoni hátrány nagyságától függ. Több szerző (jogosult) esetén az egyes sértetteknek okozott vagyoni hátrány összeadódik és utóbbi vagyoni hátrány lesz a minősítés alapja.

Fontos megjegyezni, hogy a százezer forintot meg nem haladó vagyoni hátrány okozása pusztán

szabálysértésnek minősül mind a szerzői jogok, illetőleg az ahhoz kapcsolódó egyéb jogok megsértése, mind az üreshordozó díj, illetve reprográfiai díj megfizetésének elmulasztása esetén (Ld. 2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és szabálysértési nyilvántartási rendszerről, 238/A. § (1) bek. a) és b) pontok).

A vagyoni hátrány meghatározása elsősorban szakértői kérdés, amelyben a Szerzői Jogi Szakértő Testület által kialakított elvek, illetőleg normák is fontos szerephez jutnak. A bűncselekmény eredményének összegszerősítése kárbecslés alapján történik, amelynek alapját a kár és az elmaradt vagyoni előny képezi. Eszerint: a kár a vagyonban okozott értékcsökkenés, az elmaradt vagyoni előny pedig azon érték, amellyel a sértett vagyona bűncselekmény hiányában gyarapodott volna. Ennek leggyakoribb megjelenési formája az elmaradt haszon, a kamat, vagy a munkabér.

Ugyancsak jelentősége van a jogsértés súlyának, jellegének, illetőleg az elkövetés helyének.

Néhány szemelvény a gyakorlatból:

- ha moziban bemutatott filmek jogosulatlan másolása vagy forgalmazása történik ezen művek legális videó forgalmazását megelőzően, egy darab műsoros videokazetta nettó listaárát és három darab mozijegy átlagárát, összesen kb. 15.000,- Ft-ot tekintenek irányadónak filmenként vagy jogsértésenként (Kiss 2001: 27)
- műsoros videokazetták jogosulatlan többszörözésénél és terjesztésénél a műsoros videokazetta belföldi kiadói nettó listaárát tekintik kiindulási alapnak a vagyoni hátrány meghatározásánál, és ehhez járul még az ún. viszontforgalmazási kár, ami azt jelenti, hogy egy adott környéken a forgalmazott hamis kazetta elveszi a helyét egy eredeti műsoros kazettának, így a jogtiszta kazettákat kölcsönző videótéka-tulajdonosokat is kár éri (Kiss 2001:28)
- szoftver jogosulatlan többszörözése és terjesztése esetén a szerzőnek, illetőleg jogutódjának okozott vagyoni hátrány mértékét a szoftverpéldányok kiskereskedelmi árának alapul vételével kell meghatározni (több kiskereskedelmi ár esetén a szoftver eredeti forgalmazója vezérképviselőjének árait figyelembe véve) és annak eredeti összegéből le kell vonni az ÁFÁ-t, majd a jogosulatlanul használt szoftverek példányszámát kell megszorozni az egységárral (Ld. Szerzői Jogi Szakértő Testület 15/2000. számú szakértői véleménye)

3. A számítógépes programokkal kapcsolatos visszaélések

A számítástechnika kivételesen gyors fejlődése – sokak által elismerten – méltánytalan helyzetbe hozta a szerzőket, óriási erkölcsi és anyagi kárt lehet okozni nekik. „A szoftverek a digitális korszak új típusú, szerzői jogilag védendő alkotásai. Ugyanolyan védendő értéknek minősülnek, mint a különböző irodalmi, tudományos, művészeti alkotások.” (Spránitz 2007:74) Az ítélkezési gyakorlatban leginkább a különböző programok illegális letöltéséből, illetőleg az ezen tevékenységhez kapcsolódó jogdíj-fizetési kötelezettség elmulasztásából eredő jogsérelmek elbírálása merül fel megoldandó problémaként.

Az első gyakorlati jelenség az ún. kalózszoftverek működéséhez köthető, amelyekről sok esetben térítésköteles programok tölthetők le, sokszor ellenszolgáltatás fejében. A kialakult gyakorlat szerint a nem ingyenes - a nem szabad felhasználás körébe tartozó – számítógépes programnak az interneten elérhető ún. kalózszoftverekről – emelt díjas SMS-ek fejében – történő letöltése nem tekinthető jogszerű felhasználásnak, hanem olyan többszörözés, ami a jogtulajdonosnak vagyoni hátrányt okozva a szerzői jogok megsértése bűncselekményét valósítja meg. (BH 2009.

232.)

A másik alapvető kérdés az, hogy a különböző számítógépes programok kizárólag saját célra és felhasználásra történő, akár egyszeri másolása bűncselekménynek minősül-e? A kialakult gyakorlat szerint megvalósítja a szerzői és szomszédos jogok megsértésének a vétségét, aki a számítógépi programot nem forgalomba hozatal vagy jövedelemszerzés céljából, hanem kizárólag saját felhasználásra akár egy példányban is másolja. (BH 2003. 101.)

Ugyancsak megvalósítja a bűncselekményt az, aki a saját számítógépének a lemezére (winchester) a más számítógépi programját és a hozzá tartozó dokumentációkat (szoftvereket) viszi át, amelyekért szerzői díjat nem fizet, és e tevékenységével összefüggésben a szoftverek szerzőinek vagyoni hátrányt okoz (BH 2000. 288. II. pont).

Ebben a fejezetrészen külön kell szólnunk az ún. torrent-file-ok letöltésével kapcsolatos büntetőjogi gyakorlatról. Az ún. bittorrent technológia olyan adatátviteli protokoll, amelynek révén két, vagy több egyenrangú számítógép között létesül kapcsolat közvetlen adat-letöltések céljából. Ahhoz, hogy egy felhasználó képes legyen e művelet elvégzésére, ún. kliens programra van szüksége, amely egy olyan szoftver, ami egyben e technika kezelő felületét is adja.

Az esetleges jogsértések kivizsgálásakor az alábbi kérdéseket kell vizsgálni:

- a) Az adott szolgáltató jogosult-e az ún. elektronikus kereskedelemben az ilyesfajta tevékenységre, azaz: legális közvetítő szolgáltatónak minősül-e?

Mindenekelőtt megjegyeznénk, hogy egyes államokban a legálisan működő szolgáltató felelőssége is megállapítható, ha tud bizonyos jogsértésekről és ahhoz hozzá is járul (Nagy-Britannia: „notice and take down” elnevezéssel működő gyakorlat).

Az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások, valamint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről szóló 2001. évi CVIII. törvény (a továbbiakban: Ekertv.) alapján – ha az adott szolgáltató jogosult a fenti tevékenységre –, akkor az adott honlap üzemeltetői általában több, az Ekertv. szerinti közvetítő szolgáltatói tevékenységet is szolgáltatnak. A jogszabály alapján az „információs társadalommal összefüggő szolgáltatás az elektronikus úton, távollevők részére, ellenszolgáltatás fejében nyújtott szolgáltatás, amelynek igénybevételét a szolgáltatás igénybevevője egyedileg kezdeményezi.” (Kármán - Mészáros - Nagy - Szabó 2010:51)

A kérdés szabályozása kapcsán fontos kiemelni az Európai Parlament és a Tanács által 2000. június 8-án elfogadott, az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem egyes jogi kérdéseiről rendelkező 2000/31/EK Irányelvet (a továbbiakban: EKI), amelynek egyes szabályai meghatározzák azokat a – kivételes – eseteket, amikor a közvetítő szolgáltatót nem terheli büntetőjogi felelősség az általa hozzáférhetővé tett információkért.

- b) Az adott termékért kell-e fizetni valamilyen internetes díjat?

- c) Az adott program szerzői jogi védelem alatt áll-e?

Természetesen vannak olyan esetek, amelyek során a jogsértés eleve kizárható: többek között ilyennek lehet tekinteni az ún. shareware (promóciós céllal publikált) és freeware (ingyenes) programokat stb. „Tény azonban, hogy az ilyen fájlok cseréje nagyságrendekkel alatta marad a jogtalannak: egyes felmérések szerint utóbbi teszi ki például a zeneletöltések 95%-át. Napjainkban csak az Egyesült Államokban több tízmillióra tehető az illegális letöltésekben résztvevők száma, világviszonylatban pedig ez a szám minden bizonnyal ennek többszöröse. Ez, összevetve azzal az adattal, hogy felmérések szerint az amerikai internethasználók 40%-a töltött már le jogsértő tartalmat, szemlélteti az illegális fájlmegosztás elterjedtségét.” (Dornfeld 2014:54).

A hazai jogalkotás a kérdés megítélése kapcsán elsősorban arra helyezte a hangsúlyt, hogy a fájlmegosztás jövedelemszerzés célját szolgálja-e, vagy sem. A Btk. alapján nem valósítja meg a bűncselekményt az, aki másnak vagy másoknak a szerzői jogról szóló törvény alapján fennálló szerzői vagy ahhoz kapcsolódó jogát vagy jogait többszörözéssel vagy lehívásra történő hozzáférhetővé tétellel sérti meg, feltéve, hogy a cselekmény jövedelemszerzés célját közvetve sem szolgálja. (385. § (5) bek.)

Természetesen sokan felvetik kritikaként, hogy a jogsértők többsége nincs is tisztában a cselekménye jogellenességével. Mindazonáltal megjegyeznénk, hogy a magyar Alkotmánybíróság 2014-ben – lényegében precedens értékkel – kimondta, hogy „az internet nem jogmentes terület,” az új technológiák által nyújtott tereken és felületeken is érvényesülnek a való világ jogi normái. (19/2014. (V. 30.) AB határozat)

Ami az ún. „torrentezéssel” kapcsolatos jogsértéseket illeti, a különböző európai államokban elvégzett felmérések szerint csak a felhasználók nagyjából harmada van teljesen tisztában azzal, mi számít legálisnak, és mi nem (Nagy-Britannia 2013). Dániában átlagosan tízből hét ember hajlik arra, hogy elfogadja a kalózkodást, ha az magáncélból történik. Ha az illegális letöltés haszonszerzési céllal történik, az a többség számára elfogadhatatlan.

Norvégiában 2009-ben illegális fájlmegosztókról zenéket letöltők aránya a 30 év alattiaknál 80 százalék volt. 2014-re a 30 év alatti norvég polgároknak mindössze négy százaléka tölt le illegális fájlmegosztókról zenéket, és mindössze egy százaléka mondta azt, hogy a zenéket elsősorban ilyen helyekről szerzi be. A norvég jelentés készítői szerint a drámai változás egyértelmű oka az, hogy a fiatalok számára sokkal vonzóbbak lettek a legális streamszolgáltatások, mint pl. a Spotify.

Magyarországon a Hamisítás Elleni Nemzeti Testület a magyar középiskolások (16 évesnél idősebb) körében végzett felmérést 2015-ben (ld. Felmérés a magyar középiskolás diákok jogvédett digitális tartalmakkal kapcsolatos szokásairól és attitűdjeiről, Hent füzetek 2016.): háromnegyedik még egyszer sem fizetett internetes letöltésért. 78 % törvénytelennek ítéli meg a fájlmegosztó oldalak használatát. De csak 50 %-uk igyekszik a törvényes úton való megszerzésre. 2011-ben volt az előző felmérés, akkor a diákok 1 %-a hallgatott zenét fizetős oldalakon, ez az érték mára már 12 %.

A fenti jelenség megoldására számos szabályozási javaslat született, amelyek közül a francia ún. „fokozatos válasz” eljárást emelnénk ki: ennek lényege, hogy az ellenőrző hatóság

- első alkalommal figyelmeztető e-mailt küldene a felhasználónak,
- második alkalommal már ajánlott levélben is értesítést küldene,
- harmadik alkalommal pedig az internet-hozzáférést egy hónaptól egy évig terjedő periódusban korlátoznák.

4. A zeneművek felhasználásával kapcsolatos jogsértések

A zeneművek nyilvánosságra hozatala (ld. lejátszása) ugyancsak jogdíj-fizetési kötelezettséggel párosul, amelynek kontrollszerve a Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület (a továbbiakban: Artisjus).

A zeneművek bejelentéséhez a szerzőknek mindenekelőtt szükséges regisztrálni a már említett jogkezelő szervnél, amely ingyenesen megtehető, akár csak azt ezt követő esetleges műbejelentés.

A bejelentést követően a szerző jogosulttá válik a zenemű minden egyes nyilvános felhasználása után ún. szerzői jogdíjra. Ennek felosztása, illetőleg összegének meghatározása azon adatok alapján történik, amelyeket a felhasználó (ld. rádió, televíziós csatorna, rendezvény szervező,

stb.) szolgáltat – jogszabály, vagy szerződés – alapján az Artisjus részére. A szerző alapvető kötelezettsége, hogy a bejelentő-lapon a valós szerzősége és szerzőségi arányokat közölje az Egyesülettel. A szerzők és jogutódok írásos értesítőben kapnak tájékoztatást a számukra felosztott jogdíjakról. Az első oldal mindig a szerző adatait és a jogdíjak pénzügyi összesítését tartalmazza. Az értesítő többi oldala pedig a jogdíjak és az elhangzások részletes adatairól ad tájékoztatást.

A zeneművek esetében ugyancsak érvényes az a klauzula, miszerint a szerzői jogi védelem az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg. A védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítéllettől. (Sztj. 1. § (3) bek.)

Schwertner ugyanakkor rámutat egy régóta visszatérő problémára, amely a zeneművek bejelentésével és a szerzői jogi védelem keletkezésével áll összefüggésben: „azért kell a zeneszerzőknek kiemelten törekedniük az egyéniség és az eredetiség minél fokozottabb megjelenítésére a művekben, mert e két sajátosság biztosítja szerzeményeik számára a jogi védelmet {...} a jog oldaláról ezen kritériumok meglétét állítjuk fel követelményként a zeneszerző alkotásával szemben, melyeket az oltalomra érdemesség vizsgálatakor bináris kódként is alkalmazhatunk akképpen, hogy azok a szerzeményben fellelhetőek-e, ezáltal a mű védelemre jogosult-e, vagy nem lelehetőek fel, s a művet nem illeti meg az oltalom.” (Schwertner 2010:67).

Zeneművek esetében jogosultnak tekinthető a zeneszerző, a szerzőtárs, a jogutódok, az Artisjus, illetőleg a különböző – művészeti management-tel is foglalkozó – ügynökségek.

A fenti követelésekből eredő mulasztások leggyakrabban a különböző – éttermi, szórakoztató-ipari stb. – jellegű vállalkozások esetében fordulnak elő. Az egységesnek mondható bírói gyakorlat alapján a szerzői vagy a szomszédos jogok megsértésének vétsége megvalósul, ha a vendéglátó-ipari egységet működtető kft. rádiókészülék működtetésével zeneszolgáltatást nyújt, de a kft. ügyvezető igazgatója a zeneszolgáltatás után járó jogdíjat a jogosultnak felszólítás ellenére sem fizeti meg. A szerzői vagy szomszédos jogok megsértése vétségének elkövetési magatartása a jogdíj megfizetésének elmulasztása, amelyet az a természetes személy valósít meg, akinek kötelessége lett volna a fizetési aktus teljesítése, és az közömbös, hogy a jogdíj megfizetése kinek a vagyonát terhelte volna. (BH 2002. 301.)

A fenti esetkör alól is kivételt képeznek azok az esetek, amikor az adott vállalkozás – lényegében önhibáján kívül - nem képes az adott tárgyidőszakra vonatkozó díjfizetési kötelezettségének eleget tenni. A szerzői és a szomszédos jogok megsértésének vétségében – a társadalomra veszélyesség hiányában – nem állapítható meg a vendéglátó-ipari magánvállalkozást folytató vádlott büntetőjogi felelőssége, aki az ARTISJUS Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesülettel kötött megállapodás alapján vállalja, hogy a gépi zeneszolgáltatás fejében jogdíjat fizet, de ennek – a vállalkozás sikertelensége folytán – csak részben képes eleget tenni. (BH 2001. 307.)

5. A bűncselekmény megvalósulási szakaszairól általában

A bűncselekmény a vagyoni hátrány bekövetkezésével válik befejezetté. A gyakorlatban ugyanakkor többször problémát okozhat a bűncselekmény kísérleti szakaszának megállapíthatósága, amely elsősorban annak függvénye, hogy a vagyoni hátrány bekövetkezésének mekkora volt a reális esélye. A bíróságnak ilyenkor azt is értékelnie kell, hogy 1. milyen okból nem valósult meg a bűncselekmény valamennyi tényállási eleme, illetőleg 2. milyen fokú volt a potenciális sértetti kör (ld. szerzői jogi jogosultak) veszélyeztetettsége. A gyakorlatból – exemplifikatív jelleggel – két döntést citálnánk:

- A szerzői és a szomszédos jogok megsértése vétségének a kísérlete valósul meg, ha az elkövető szándéka a jogellenesen másolt videokazettáknak értékesítésre felkínálásával 32 jogtulajdonos érdekeinek a sérelmére irányult, de a cselekmény eredményének – a vagyoni hátránynak – a bekövetkezését a próbavásárlás folytán történt leleplezés és a videokazetták lefoglalása megakadályozta (BH 1998. 324.)
- A szerzői és szomszédos jogok megsértése bűncselekményének a kísérletét nem valósítja meg az, aki újsághirdetésben – a kizárólagos forgalmazók érdekét veszélyeztetve – a műsoros videokazetták értékesítését hirdeti meg (BH 1995. 623.)

6. A megindult büntetőeljárások specialitásai

A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakba Be.) alapján a nyomozás az ügyésznek vagy a nyomozó hatóságnak hivatali hatáskörében, valamint a nyomozó hatóság tagjának hivatali minőségében tudomására jutott adatok alapján vagy feljelentésre indul meg. (170. § (1) bek.) Nyomozást az ügyész vagy a nyomozó hatóság rendel el, és erről feljegyzést készít. A feljegyzésből ki kell tűnnie, hogy milyen bűncselekmény miatt és mikor indítottak nyomozást. (170. § (2) bek.)

A szerzői vagy szerzői jogok megsértése esetén a kizárólagos nyomozó hatóság a Nemzeti Adó- és Vámhivatal (a továbbiakban: NAV). A felderítések hatékonyságát növeli, hogy a NAV - a legfőbb ügyész engedélyével a külön törvényben meghatározott feltételek esetén - az Európai Unió tagállamainak nyomozó hatóságai, továbbá az Európai Rendőrségi Hivatal (EUROPOL) részvételével egy ügyre vagy ügyek meghatározott csoportjaira közös nyomozó csoportot alakíthat, illetőleg abban részt vehet. (Be. 36. § (5) bek.)

A tárgyalt bűncselekmény felderítése kapcsán számos nehézséggel kell számolnia a nyomozó hatóságoknak: a már többször citált 2010-es OKRI kutatás ezen ügýtípusok jellemzőiként rámutat arra, hogy „{...} nagyon sokszor komoly kihívást jelent a nyomozó hatóságok számára a sértettek kilétének megállapítása, a velük való kapcsolattartás, ezért azt gyakran nem erőltetik. A bizonyítási folyamatban általában ennek különösebb jelentőségét nem látják, a sértettek kihallgatása többnyire nem mutatkozik szükségesnek. Ezért nem véletlen, hogy az ügyek 41%-ában az eljáró hatóságok nem értesítették a sértetteket, 8%-ában pedig csak egy részüket. Az ismert jogkezelő szervezetekkel, képviselői joggal rendelkező ügyvédi irodákkal viszonylag kialakult egyfajta mechanikusnak tűnő kapcsolattartás, magyarországi képviselővel nem rendelkező külföldi jogtulajdonos cégek esetén azonban ez gyakorlatilag megoldatlan.” (Kármán – Mészáros – Nagy – Szabó 2010:8)

A nyomozati, illetőleg vádszakaszhoz kötötten megjegyeznénk, hogy a tárgyalt bűncselekmény társadalomra veszélyességének csekélyebb foka, illetőleg az egyes jogsértések jellege okán a Be. több konstrukció alkalmazásával is lehetővé teszi a bírósági eljárás mellőzését.

6.1. A közvetítói eljárás lehetőségének igénybe vétele

A szerzői jogok megsértésével kapcsolatos bűncselekmények – a Be. által meghatározott esetekben és feltételekkel – közvetítói eljárásra utalhatók, amennyiben az okozott vagyoni hátrány az 50.000.000 Ft-ot nem haladja meg. E processzus célja, hogy a felek bíróságon kívül, ún. mediációs eljárás keretében megállapodjanak egymással az okozott vagyoni hátrány jóvátételének mértékéről és módjáról. A folyamatot bármelyik fél kezdeményezheti, ugyanakkor vannak bizonyos megszorító törvényi feltételek, mint:

- 1) a gyanúsított beismerő vallomása
- 2) a gyanúsított vállalása és képessége arra nézve, hogy az okozott sérelmet a sértett által elfogadott módon és mértékben jóvá tegye
- 3) mindkét fél hozzájárulása az eljárás lefolytatásához stb. (Be. 221/A. § (3) bek.)

Az ügyész a közvetítői eljárásra utalás feltételeinek vizsgálata céljából meghallgathatja a gyanúsítottat és a sértettet. Amennyiben a fenti feltételek teljesülnek, az ügyész a már folyamatban lévő büntetőeljárást 6 hónapi időtartamra felfüggeszti.

6.2. A vádemelés elhalasztásának alkalmazása

Az ügyész a vádemelés helyett háromévi, különös méltánylást érdemlő esetben pedig ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabb büntetéssel büntetendő bűncselekmény miatt - a bűncselekmény súlyára, és a rendkívüli enyhítő körülményekre tekintettel - egy évtől két évig terjedő időre határozattal elhalaszthatja, ha ennek a gyanúsított jövőbeni magatartásában mutakozó kedvező hatása feltételezhető. (Be. 222. § (1) bek.)

A szerzői jogok megsértése esetén az ügyészségek gyakran alkalmazzák a fenti eljárást, hiszen az elkövetők sok esetben fiatalok (pl. illegális szoftver-letöltések), vagy pedig egész egyszerűen kifogástalan életvezetésű, büntetlen előéletű személyek. Jelen esetben is törvényi kritérium ugyanakkor, hogy az okozott vagyoni hátrány az 50.000.000 Ft-ot nem haladhatja meg.

6.3. A bírósági eljárások karakterisztikája

Amennyiben bírósági eljárásra kerül sor, akkor annak eljárási sajátosságait elsősorban az vádiratban foglalt minősítésben szereplő vagyoni hátrány nagysága határozza meg, ennek alapján:

- első fokon általában az adott ügyre illetékes járásbíróság ítélkezik, kivéve a különösen jelentős vagyoni hátrányt okozó szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése esetén, ilyenkor ugyanis az elsőfokú bíróságként az adott ügyre illetékes törvényszék jár el (Be. 16. § (1) bek. s) pont)
- a védői részvétel nem minden esetben kötelező

A bizonyítási eljárás során általában nem mellőzhető szakértők kirendelése, amely jelentősen megnöveli a bűnügyi költségek összegét. Ezzel kapcsolatban megjegyezhető, hogy „a bűnügyi költség összege gyakorta magasabb a megítélt pénzbüntetésnél, nemegyszer több százezer forint, sőt esetenként milliós nagyságrendű.” (Kármán – Mészáros – Nagy – Szabó 2010:8).

A terheltek szemben kiszabott szankciók tekintetében a pénzbüntetés, illetőleg a próbára bocsátás, valamint az elkobzás dominál. „A terheltekkel szemben alkalmazott szankciókat szemlélve egyértelmű a pénzbüntetés elsődleges szerepe (55%). Ezt követik az önállóan alkalmazott {...} intézkedések (26%), ami gyakorlatilag próbára bocsátásokat jelent. A szabadságvesztések aránya 16%, amelyek közül végrehajtandó szabadságvesztésre csak 3 elkövetőt ítéltek. Ilyen ítéletek kiszabására még a legnagyobb tárgyi súlyú ügyekben sem kerül sor, ezt csak az elkövető személyi körülményei, bűnözői előélete indukálja esetenként” (Kármán – Mészáros – Nagy – Szabó 2010:8).

A már hivatkozott OKRI tanulmány kutatási eredményei alapján a tárgyidőszakban „leggyakrabban CD-k, DVD-k, merevlemezek és ruhaneműk lefoglalására, majd elkobzására került sor.” (Kármán – Mészáros – Nagy – Szabó 2010:8).

7. Záró gondolatok

A szerzői jogvédelem „gyűjtőfogalom”, amelynek hatékony megvalósulásához nem elegendő a büntetőjog eszköztára. A szerzői jog területére tartozó jogsértéseket sem szükséges minden esetben büntetni, a büntetőjog végső eszközként történő igénybe vételének a tárgyalat jogterület kapcsán is maradéktalanul érvényesülnie kell. Ennek megfelelően a polgári jogi, a szabályértési jog, illetőleg a vámjog szankciórendszere is egyaránt releváns a jogsértő cselekmények elbírálása szempontjából. A teljeskörű védelem mindazonáltal csak olyan jogszabályi háttérrel biztosítható, amelyben – az általános magánjogi kódexen kívül (ld. Ptk.) – adott egy különálló szerzői jogi törvény (ld. Szjt.), valamint a – folyamatos változásban lévő – ahhoz kapcsolódó „szomszédos jogokra” is irányadó jogszabályi struktúra.

A kérdés továbbra is az marad, hogy milyen – a szerzői jogokkal kapcsolatban álló – jogsértéseket szükséges kriminalizálni, illetőleg dekriminalizálni?³ Nézetünk szerint a jelenleg hatályos Btk. megfelelő módszert használ akkor, amikor elsősorban az okozott vagyoni hátrány mértékétől teszi függővé a tárgyalat cselekmények büntetőjogi értékelését. Az egyes szerzői művek között nyilvánvalóan szükségtelen lenne differenciálni, még akkor is, ha a jogsértések gyakorisága teljesen eltérő képet mutat a különböző típusú alkotásoknál.

Egyes szerzők szerint a bírósági gyakorlatban „indokolt különbséget tenni azok között, akiknek a fő jövedelmi forrásuk, vagy legalábbis az egyik fő jövedelmi forrásuk hamisításból származik (azaz üzletszerűen követik el a szerzői jogi jogsértéseket), és azok között, akik egyébként nem ebből élnek. Büntetőjogi fellépést kétségtelenül az előbbiekkal szemben indokolt fenntartani.” (Kármán – Mészáros – Nagy – Szabó 2010:8).

Ibolya Tibor szerint „az audiovizuális művek letöltése Magyarországon legális, a feltöltés pedig egyrészt bizonyíthatatlan, illetve rendkívül költséges bizonyítással jár, másrészt a vagyoni hátrány okozását, mint eredményt ekkor sem lehet megállapítani, az elmaradt vagyoni előny konkrét összegének hiányában.” Javaslatára szerint azokat kell büntetni, akik több száz terabyte jogvédett anyagot tesznek letölthetővé és ebből havonta többmillió hasznot húznak.

A magunk részéről is úgy véljük, az a helyes jogi szabályozás, ha csak a komoly, kereskedelmi célzatú jogsértőket szankcionáljuk. A felmérések egyértelműen bebizonyították, hogy a haszonszerzési célzatú cselekményeket a társadalom is elítéli, a kisebb jogsértések szankcionálását azonban igazságtalannak tartja.

A fentiek okán üdvözlendőnek tartjuk azt a törvényi megoldást is, amely a szellemi tulajdonjog elleni bűncselekmények esetében – bizonyos feltételekkel – lehetővé teszi az ügy közvetítői eljárásra utalását. Itt nem zárkóznánk el attól a lehetőségtől sem, hogy a Be. további könnyítő feltételeket határozzon meg a processzus igénybe vétele tekintetében (pl. akár a 8 évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett cselekmények esetében is törvényi lehetőségként lehetne megfogalmazni az ügy közvetítői eljárásra utalását).

³kriminalizáció: adott cselekmény bűncselekménnyé nyilvánítása; dekriminalizáció: büntetőjogon kívüli eszközök igénybe vétele

Felhasznált irodalom:

- Dornfeld László (2014): Fájlmegosztás – A szellemi tulajdon jog legújabb kihívása. In: Diskurzus, 2014. 4. évf. 1. szám, 54-61. p. (Elérhető: <http://blszk.sze.hu/images/Dokumentumok/diskurzus/2014/1/dornfeld.pdf>)
- Ibolya Tibor (2011): A „torrentraziák” büntetőjogi megítélése. In: Belügyi Szemle, 2011. 59. évf. 2. szám, 49-59. p. (Elérhető: <http://ibolyatibor.atw.hu/Sajat/7.pdf>)
- Kardos Andrea – Szilágyi Dorottya (2011): A szellemi alkotások büntetőjogi védelme. In: Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 6. évf. 6. sz., 16. p.
- Kármán Gabriella – Mészáros Ádám – Nagy László Tibor – Szabó Imre (2010): A szellemi tulajdonjogokat sértő bűncselekmények vizsgálata. Budapest, OKRI
- Kiss Tibor (2006): Szerzői jogi jogsértések büntetőjogi jogkövetkezményei. In: Debreceni Jogi Műhely, 2006. III. évfolyam 4. szám (Elérhető: http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/4_2006/szerzoi_jogi_jogsertesek_buntetojogi_jogkovetkezmenyei/)
- Kiss Zoltán (2001): A vagyoni hátrány megállapítása szerzői és szomszédos jogok megsértése miatt indított eljárásokban. In: Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 2001, 106. évfolyam 3. szám.
- Kiss Zoltán – Kulcsár Eszter (2004): A szerzői jog a gyakorlatban a Szerzői Jogi Szakértő Testület Véleményeinek Gyűjteménye. Budapest, KJK Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft., 296-298. p.
- Schwertner Nikolett Beatrix (2014): A zeneművek szerzői jogi szabályozása egy zeneszerző szemszögéből. In: Iparjogvédelmi és szerzői jogi szemle, 119. évf. 3. szám, 67. p. (Elérhető: <https://www.sztnh.gov.hu/kiadv/ipsz/201403-pdf/03.pdf>)
- Spránitz Gergely (2007): Digitális tartalmak szerzői jogi védelme online környezetben I.-II. In: Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 112.) évfolyam 3. szám, 30-47. p.
- Felmérés a magyar középiskolás diákok jogvédett digitális tartalmakkal kapcsolatos szokásairól és attitűdjeiről (2016). In: Hent füzetek, 2016. 10-17. p. (Elérhető: https://issuu.com/dv_publications/docs/hent_2016_final)